

Monede descoperite la Biserica Sfântul Nicolae din Suceava

Monica DEJAN*

Beneficiara unei moșteniri medievale, Suceava nu încetează să ofere cercetătorilor noi descoperiri care reușesc să schimbe câte puțin din istoria locurilor, adâncindu-le mai mult în timp. Săpăturile arheologice de salvare din imediata apropiere a Bisericii Sfântul Nicolae din Suceava, din anul 2010, au surprins morminte din cimitirul format în jurul lăcașului construit de marele vistiernic Nicoară Prăjescu, pe ruinele bisericii lui Iliăș Rareș. Anterior, în anul 1959, în zona învecinată au fost realizate lucrări edilitare pentru lărgirea străzii Simion Florea Marian, realizându-se o săpătură arheologică din care au rezultat materiale arheologice și numismatice¹.

Din cimitirul bisericii Sf. Nicolae din Suceava avem un număr de 12 monede. Cele mai timpurii monede sunt cele moldovenești (o jumătate de groș emis în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, un groș de la Iliăș); urmează cel mai numeros lot de monede, cele ungurești, cu emisiuni de la Matia Corvin și Vladislav II, emisiuni ulterior continuate de Ferdinand de Habsburg, Rudolf II și Mathias II, împărați ai Imperiului Romano-German. Cronologic, descoperirile noastre sunt încheiate de una din cele două monede poloneze apărute aici, și anume un șiling emis în anul 1623.

Descoperirile numismatice de pe strada Simion Florea Marian sunt în legătură cu un grup de locuințe aflate în zonă la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea. Toate cele patru monede apărute în zonă sunt moldovenești, iar trei dintre ele prezintă puternice urme de arsură, fiind găsite în umplutura unui cuptor.

Pisania bisericii Sfântul Nicolae din Suceava spune că aceasta a fost ridicată, mai precis „reconstruită” la 1611², iar planimetria monumentului îl încadrează de asemenea în secolul al XVII-lea³. Totuși, la Suceava este atestată o biserică având hramul Sfântului Nicolae datorită unui *Evangheliar* dăruit lăcașului în anul 1519 și păstrat la Biblioteca Sinodului din Sofia⁴.

Lăcașul este binecunoscut în literatura care analizează evoluția arhitecturii în Moldova și nu numai; chiar dacă importanța sa este destul de bine cunoscută, totuși acesta nu a avut parte de săpături arheologice sistematice, nici în interior, nici în exterior. Deși a beneficiat de ample lucrări de restaurare în anii 80 ai secolului trecut, cercetări arheologice nu au fost efectuate⁵. Ulterior, săparea unei conducte pentru gaz în zona de sud a bisericii a deranjat câteva morminte, dintre care unul a avut ca inventar un șiling polonez din anul 1621⁶.

* Muzeul Bucovinei, Suceava; monicagogu@yahoo.com

¹ Mărioara Nicorescu, *Noi descoperiri de ceramică ornamentală din secolele XV-XVI la Suceava*, în *ArhMold*, 4, 1966, p. 317.

² G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 55.

³ *Ibidem*.

⁴ *Atlas istoric al orașelor din România. Seria A. Moldova*.

Fascicula I. Suceava, București, 2005, coord. M.D. Matei, pl. X.

⁵ În anul 1977, la Biserica Sf. Nicolae a fost realizat un sondaj în colțul de nord-vest al pronaosului, în vederea stabilirii nivelului interior de călcare. Nu au rezultat materiale arheologice. Mulțumim pentru informație doamnei Lia Bătrâna și domnului Adrian Bătrâna.

⁶ Monica Gogu, *Monede medievale descoperite la Suceava*, în Simpozion Chișinău 2003, p. 165.

Cele mai timpurii monede descoperite sunt cele moldovenești și aparțin domniilor lui Alexandru cel Bun (1400-1432) și Iliș (1432-1442, cu întreruperi). Moneda de la Alexandru cel Bun este o piesă de jumătate de groș, comună în descoperirile din Suceava⁷, dar deosebit de importantă pentru coborârea datei când încep să se facă înmormântări în jurul unei biserici existente în zonă, care deja se poate situa spre începutul secolului al XV-lea. Moneda de la Iliș, un dublu groș având pe revers capul de bour suprapus peste scut, aparține perioadei când emitentul domnește singur, fiind probabil una din următoarele emisiuni după cea în care coroana timbrează scutul de pe revers, prezentă în tezaurul cu dubli groși de la Alexandru cel Bun și Iliș descoperit la Suceava în anul 1960⁸. În mod cert, aceste două monede marchează primul orizont de înmormântări în zonă, fiind în legătură cu descoperirile de locuințe făcute în zona parcului și străzii Simion Florea Marian, situate la sud-sud-vest de biserică. De aici, muzeul nostru deține patru monede moldovenești, trei dintre ele puternic afectate de arsură, datorită faptului că au fost descoperite în umplutura unui cuptor. Dacă pentru dubli groși nu există probleme în privința determinării, celelalte două piese descoperite, foarte slab conservate, realizate ambele din bronz (sau billon⁹), ar putea reprezenta falsuri după monedele lui Petru I, fenomen întâlnit și în alte descoperiri¹⁰. Putem observa că și greutatea monedelor este sub etalonul unor piese de un groș (respectiv 0,44 g și 0,62 g), datorându-se tocmai stării lor de conservare¹¹.

Deși primele ctitorii ale lui Petru I din oraș, curtea domnească și Biserica Sf. Gheorghe-Mirăuți, sunt situate în apropiere una de cealaltă, prin faptul că monede de la acest domnitor se găsesc și în zone mai depărtate de acest prim nucleu al orașului, chiar în zone locuite, se lărgeste suprafața considerată a fi nucleul urban inițial din timpul acestui voievod.

După cum s-a remarcat, fără excepție la monumentele din oraș unde au fost dezvelite cimitire, cele mai numeroase exemplare aparțin regatului ungar, apoi, ulterior, Imperiului Romano-German care bate emisiuni în numele coroanei ungare¹². Din numeroasele descoperiri de dinari ungurești în general lipsesc monedele de la Ludovic II¹³, situație întâlnită și la Biserica Sf. Nicolae, fenomenul având însă legătură în principal cu politica monetară a statului ungar¹⁴. Dominația dinarului unguresc scade la începutul secolului al XVII-lea, monedele polonezele înlocuind dinarii în rolul lor de numerar mărunț¹⁵. Cele două monede

⁷ Gr. Foit, *Suceava – centru de interes major pentru numismatica medievală a Moldovei*, Suceava, 8, 1980, p. 57.

⁸ O. Iliescu, Gr. Foit, *Un tezaur de monede moldovenești din prima jumătate a secolului al XV-lea, descoperit la Suceava*, ArhMold, 5, 1967, p. 162.

⁹ E. Oberländer-Târnoveanu, *Câteva considerații privind evoluția sistemului monetar medieval moldovenesc în secolele XIV-XVI, în lumina analizelor atomice*, MemAntiq, 25-26, 2008-2009, p. 413-414.

¹⁰ Katiușa Pârvan, B. Constantinescu, *Tezaurul de groși moldovenești din secolul al XIV-lea descoperit la Mărmureni, com. Oniceni, jud. Neamț*, CN, 9-11, 2003-2005, p. 233 și 259-260.

¹¹ Aceeași situație se întâlnește și în cazul altor monede de la Petru I descoperite la Suceava, v. Katiușa Pârvan, *Monede moldovenești descoperite la Suceava (I)*, CN, 8, 2002, p. 198.

¹² Șantierul arheologic Suceava-Cetatea Neamțului, SCIV, 7, 1955, 3-4, p. 779; Șantierul arheologic Suceava. Raport preliminar asupra săpăturilor din campania anului 1955, Materiale, 4, 1957, p. 610; Gr. Foit, Al. Artimon, *Noi descoperiri*

monetare la Suceava, Suceava, 3, 1973, p. 301-304; Al. Artimon, *Cronologia mormintelor și a descoperirilor monetare din complexul arheologic medieval de la Biserica Sf. Dumitru din Suceava*, Suceava, 3, 1973, p. 140; Al. Artimon, Al. Rădulescu, *Necropola medievală de la Sf. Dumitru din Suceava (sec. XV-XVIII)*, Suceava, 8, 1980, p. 90-91; Paraschiva-Victoria Batariuc, *Necropola medievală de la Suceava-Câmpul Șanțurilor*, ArhMold, 16, 1993, p. 244; Monica Gogu, *Monede medievale descoperite la Suceava*, în Simpozion Chișinău 2003, p. 164; eadem, *Monede descoperite la Biserica Sf. Gheorghe-Mirăuți din Suceava*, SCN, s.n., 1 (13), 2010, p. 189-198.

¹³ Monica Gogu, *Monede descoperite cu ocazia unor săpături arheologice efectuate pe teritoriul orașului Suceava, în Monedă și comerț în sud-estul Europei*, 2, Sibiu, 2008, p. 190.

¹⁴ A. Pohl, *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300-1540*, Budapesta, 1982, p. 38.

¹⁵ O. Iliescu, *Pinegi: nume de monedă în izvoare istorice slavo-române (secolele XVI-XVII)*, AII(A)Iași, 24, 1987, 2,

poloneze încheie descoperirile monetare făcute în cimitirul Bisericii Sfântul Nicolae. Subliniem faptul că descoperirea celor peste treizeci de morminte s-a făcut pe traseul unei conducte care a traversat de la vest la est fostul cimitir, deci densitatea înmormântărilor este foarte mare, lăsând loc unor viitoare descoperiri.

Descoperirile de la Biserica Sf. Nicolae confirmă existența certă a unei biserici anterioare celei refăcute de marele vistiernic Nicoară Prăjescu, deși această biserică nu a fost încă descoperită arheologic. Fenomenul este întâlnit la aproape toate bisericile medievale existente astăzi în Suceava, ele ridicându-se pe un monument existent anterior care a fost înglobat în noua ctitorie: Biserica Sf. Gheorghe-Mirăuți¹⁶, Biserica Sf. Ioan Botezătorul¹⁷ și Biserica Sf. Dumitru¹⁸.

Faptul că în imediata apropiere a monumentului, în parcul de pe strada Simion Florea Marian, s-a găsit o locuire databilă exclusiv pe baza monedelor emise în timpul domniilor lui Petru I și Alexandru cel Bun, chiar de la începutul domniei, dovedește încă o dată existența unei biserici din aceeași perioadă, aflată foarte probabil sub cea actuală și care așteaptă să fie descoperită prin cercetări sistematice efectuate în interiorul bisericii.

LISTA DESCOPERIRILOR

Biserica Sfântul Nicolae din Suceava – 2010

Moldova

Alexandru cel Bun (1400-1432)

1. 1/2 gros: [1408-1432] ?

Av. Cap de bour cu stea între coarne, la dreapta rozeta, la stânga semiluna.

Rv. Ilizibil.

MBR, 418 tip general.

AE 0,18 g; 8x10 mm, ?. S I, M 31. Nr. inv. MC/4203.

Iliaș (1432-1442 cu întreruperi)

2. Gros: [1432-1436]

Av. . . . IAS · WOIWOD . . . Cap de bour cu stea între coarne, la dreapta semiluna, la stânga rozeta.

Rv. . . . ELIAS · WOIW . . . Scut despicat, în primul cartier trei grinzi, în al doilea cartier cinci flori

de crin, un cap de bour suprapus peste scut; la dreapta scutului sigla Я.

MBR, 478.

AE ↗ 1,28 g; 19 mm. C 18, M 40. Nr. inv. MC/4204.

Ungaria

Matia Corvin (1458-1490)

3. Dinar: [1468-1490] K-?

Huszár, 719; Pohl 221-?.

AR → 0,36 g; 14x16 mm; perforată. M 1, -0,94 m. Nr. inv. AR/1671.

Wladislaw II (1490-1516)

4. Dinar: [1499] K-h.

Huszár, 803; Pohl, 238-6.

AR ↑ 0,50 g; 15x16 mm; perforată. M 33, -0,87 m. Nr. inv. AR/1668.

p. 366; Monica Dejan, *Moneda poloneză în cadrul circulației monetare în secolele XVI-XII la Suceava*, în *Comunitatea popoarelor și culturilor. În lumina relațiilor polono-române. Materialele simpozionului*, Suceava, 2008, p. 70-71.

¹⁶ M.D. Matei, *Biserica Mirăuți sub lupa arheologilor*, în *Un reper al culturii române-momentul Mirăuți*, Suceava, 2001, p. 6; Paraschiva-Victoria Batariuc, *Biserici dispărute la Suceava*, *Historia Urbana*, 15, 2007, 1-2, p. 197; C.A. Romstorfer, *Cetatea Sucevii*, București, 1913, p. 20; Lia Bătrâna, A. Bătrâna, *Contribuții arheologice la cunoașterea primului locaș al mitropoliei Moldovei: biserica Mirăuților*

din Suceava, CA, 5, 1982, p. 215.

¹⁷ Șantierul arheologic Suceava-Cetatea Neamțului, SCIV, 7, 1955, 3-4, p. 779; Paraschiva Victoria Batariuc, M. Andronic, *Descoperiri arheologice la Suceava-contribuții la cunoașterea topografiei orașului medieval*, Suceava, 17-19, 1990-1992, p. 46.

¹⁸ Al. Artimon, *Cronologia mormintelor și a descoperirilor monetare din complexul arheologic medieval de la Biserica Sf. Dumitru din Suceava*, Suceava, 3, 1973, p. 137-158; Al. Artimon, Al. Rădulescu, *Necropola medievală de la Sf. Dumitru din Suceava (sec. XV-XVIII)*, Suceava, 8, 1980, p. 90.

Ferdinand I (1526-1564)

5. Dinar: 1552 K-P.

Huszár, 935.

AR ✓ 0,50 g; 15x16 mm. C 24, M 56 r, -0,85-0,90 m.
Nr. inv. AR/1676.

6. Dinar: 1561 K-P.

Huszár, 936.

AR ↓ 0,31 g; 15x16 mm. C 16, M 25, -1,12 m. Nr. inv.
AR/1674.

Rudolf II (1576-1608)

7. Dinar: 1588 K-P.

Huszár, 1059.

AR ↑ 0,45 g; 14x15 mm. M 33, -0,87 m. Nr. inv.
AR/1670.

8. Dinar: 1591 K-B.

Huszár, 1059.

AR → 0,50 g; 15x16 mm. C 26, M 49, -1,05 m. Nr. inv.
AR/1665.

9. Dinar: 1591 K-B.

Huszár, 1059.

AR ↖ 0,39 g; 15x16 mm. C 17, M 30, -1,28 m. Nr. inv.
AR/1666.

Mathias II (1608-1619)

10. Dinar: 1610 K-B.

Huszár, 1264.

AR ✓ 0,41 g; 16 mm. Context M 9, -1,35 m. Nr. inv.
AR/1669.

Polonia

Sigismund III Wasa (1587-1632)

11. Šiling: [16]23.

Gumowski, 973, emisiune de coroană.

AR ✓ 0,53 g; 16 mm. S I, C 5-6 pass. Nr. inv. AR/1675.

12. Šiling: ?, sec. XVII ?

AR 0,41 g; 15 mm. C 18, M 40 r. (context groapă,
M 40). Nr. inv. AR/1667.

Strada Simion Florea Marian (parc) –1959**Moldova**

Petru I (1374-1391) ?

13. Groș.

Av. . . . TRVS. Cap de bour cu stea între coarnele în
formă de liră, la dreapta rozeta, la stânga ?.

Rv. . . . EN . . . Scut cu atribute ilizibile.

MBR, -, fals de epocă.

AE argintat ✓ 0,62 g; 12x19 mm; arsă. În umplutura
cuptorului 2. Nr. inv. MC/1139.

14. Groș.

Av. . . . AL . . . LD . . . Cap de bour cu stea între coarnele
în formă de liră, alte atribute ilizibile.

Rv. . . . LD . . . S. Scut despiciat, în primul cartier trei
fascii, în al doilea cartier trei flori de crin, dintre
care una suprapune parțial fasciile.

MBR, -, fals de epocă.

AE 0,44 g; 11x18 mm; perforată. În grădina familiei
Tarnavski (prin lărgirea străzii la circa 1,50 m,
în groapa 1). Nr. inv. MC/1139.

Alexandru cel Bun (1400-1432)

15. Dublu groș: [1409-1432].

Av. . . . XANDRI . . . Cap de bour cu stea între coarne,
la dreapta rozeta, la stânga semiluna.

Rv. . . . MOLDAVIE . . . Scut despiciat, în primul cartier
trei fascii, în al doilea cartier șapte (?) flori de
crin.

MBR, 377 tip general.

AE → 1,53 g; 21x22 mm; perforată. În umplutura
cuptorului 2. Nr. inv. MC/72-5.

16. Dublu groș: [1415-1430].

Av. . . . LEXANDRI. Cap de bour cu stea între coarne,
la dreapta rozeta, la stânga semiluna.

Rv. +WDMOLDAVIEN . . . Scut despiciat, în primul
cartier trei fascii, în al doilea cartier cinci flori
de crin, la stânga scutului semiluna, la dreapta
scutului o cruce cu brațele egale; un cap de bour
suprapus peste scut.

MBR, 393.

AE ↖ 1,48 g; 20x21 mm. În umplutura cuptorului 2.
Nr. inv. MC/72-7.

Pl. I. Monede descoperite la Biserica Sfântul Nicolae din Suceava.

Coins found at Saint Nicolas Church in Suceava

ABSTRACT

The paper presents the coins found at Saint Nicolas Church in Suceava during the archaeological researches in 2010. Some coins unearthed near by the monument fifty years ago are also presented.

The coins were discovered in the former graveyard of the church, which was founded at the beginning of the 17th century. But, the earliest coins are Moldavian pieces issued in the first half of the 15th century and that situation demonstrates the existence of an older church in the same location. There are also presented Hungarian and Polish coins from the 16th and 17th centuries.

The coins unearthed in the near by the monument were only Moldavian pieces issued at the begging of the 15th century. These discoveries also prove the existence of a habitation which links with the earliest stage of the monument.

FIGURES CAPTION

Pl. I. Coins found at Saint Nicolas Church in Suceava.